

Bouwen in zand en zilte natuur

Duinbeleving staat centraal in mondain Cadzand-Bad

Duinlandschappen roepen niet meteen associaties op met weelderig groen. Het Utrechtse ontwerp bureau OKRA is al vanaf 2012 betrokken bij landschapsinrichting in en rond Cadzand-Bad, aan de Zeeuws-Vlaamse kust. De badplaats heeft een mondaine uitstraling gekregen, maar zonder overdadige groene opsmuk die afbreuk zou doen aan de natuurlijke omgeving. 'Het oorspronkelijke duinlandschap is en blijft het vertrekpunt', vertelt OKRA-landschapsarchitect Martin Knuijt over zijn ontwerpen.

Auteur: Paul van der Sneppen

Cadzand-Bad is niet het eerste kustproject van OKRA. Knuijt komt al twintig jaar in de regio en tekende onder meer voor een natuur- en een landschapsvisie voor de kuststreek. 'De reden waarom ik juist Cadzand-Bad wil laten zien, is omdat we hier voor het eerst in de gelegenheid waren om te zorgen voor de integratie van een veilige zeekust, recreatie, natuur en een opwaardering van de badplaats.'

Historie en wellness

Aan de zeezijde, op de grens van de natuur en de eerste bebouwing van de badplaats, is het duin verbreed en een duinboulevard langs de zee gecreëerd. Langs die inmiddels populaire wandel- en fietsroute zijn een aantal bijzondere

plekken gemaakt. Het gaat om inrichtingselementen met een knipoog naar de thema's *lokale historie* en *wellness*. Aan de oostzijde is bij de drukke duinovergang aan het begin van de Boulevard de Wielingen een strandbalkon op het duin aangelegd.

De herontwikkeling van de tussen de kustverdediging en boulevard gelegen hotels is aangeprepen om auto's uit het straatbeeld te verwijderen en overwegend ondergronds te parkeren onder de nieuwe gebouwen. Die zijn, compleet met de inpandige parkeervoorzieningen, in het duin geïntegreerd.

'Een groot project was het al, maar het breidt zich nog steeds uit', vertelt Knuijt. 'We zijn nu weer bezig met een stuk tussen de jachthaven

en het plein. Daarnaast werken we aan een nieuw duinlandschap van 2,5 hectare met daarin woningen.'

Toen de werken in 2012 begonnen, was Cadzand-Bad toe aan een facelift en opwaardering, herinnert de landschapsarchitect zich. 'Het dorp was afgegleden. Het had geen allure meer als badplaats. Er werden garageboxen verhuurd als vakantiewoning. Het was bovendien allemaal gericht op seizoenstoerisme, dat zich beperkte tot een piekseizoen van amper zes weken.'

In de transitie die de gemeente Sluis in Cadzand-Bad in gang heeft gezet, wordt gestreefd naar een jaarrond toeristenseizoen. De badplaats ontwikkelt daarmee een heel eigen, onafhankelijke economie met horeca en winkels.

Schaduwrijk

De landschapswandeling start vanaf Boulevard de Wielingen, tegenover het Strandhotel Cadzand. Het is zonnig en erg schaduwrijk is de boulevard niet. Knuijt wijst op jonge aanplant die daar verandering in moet brengen. 'Eén boom hebben we er al wat groter in gezet. Dan zet je meteen een beeld neer. Dat is pas een maand of negen geleden, dus die staat er best goed bij, vind ik zelf. Met zo'n grote boom

9 min. leestijd

Martin Knuijt: 'Het oorspronkelijke duinlandschap dient als vertrekpunt.'

loop je wel het risico dat die niet goed aanslaat. Daarom zetten we niet meteen overall grote bomen neer. Het heeft ook wat tijd nodig om het schaduw effect te creëren dat we beogen. Maar over tien jaar is dit een schaduwrijke boulevard. Dat gaat zeker lukken.'

Die belofte doet Knuijt niet zomaar. Bomen hebben het altijd moeilijk aan zee, weet hij ook. Even verderop wijst hij op een locatie waar die belofte al eens is gelogenstraft. 'Hier zijn al eens dennen neergezet die het niet gered hebben. We weten dat bomen het moeilijk hebben in harde zeewind. De bomen hier zijn geplant als sluitstuk van werk dat op basis van een kustverdedigingstender is uitgevoerd. Dat zijn andere tenders dan die voor de openbare ruimte. Die laatste hebben meer een beschrijvend karakter en daarin wordt beter rekening gehouden met een passend beplantingsassortiment en

bodemsubstraat voor de locatie. Hier heeft de aannemer keurig een paar dennen opgeleverd bij de afwerking, maar zonder veel aandacht voor de groeiplaats.'

Groeiplaats

De dennen in kwestie hebben het niet gered. Ze moesten vervangen worden. 'Maar met meer aandacht voor de juiste soort en voor een goede groeiplaats is het uiteindelijk wel gelukt om de nieuwe bomen hier te laten aanslaan.' Wind is een storende factor voor bomen in een zeeklimaat, maar daarnaast is er ook vaak sprake van verzilting. De gemeente Sluis neemt de uitdagingen voor de beplanting héél serieus, vindt Knuijt. Er zijn monitoringspeilbuizen geplaatst om onder meer de vochtthuishouding in de gaten te houden. Die buizen blijven een aantal jaren in de grond zitten, tot de beplanting definitief goed aangeslagen is. Gedurende die periode wordt er naar behoefte water gegeven.

Aan het eind van de boulevard ligt de jachthaven. De jachthaven is een belangrijke economische motor voor het dorp, en de spil in het plan om Cadzand-Bad te transformeren van de zeltogende seizoensbadplaats van weleer tot de mondaine badplaats die het graag wil zijn. 'Dat hier een jachthaven is gerealiseerd, is bijzonder', zo onderstreept Knuijt. Hij ziet juist veel jachthavens uit Nederland verdwijnen of worstelen om het hoofd boven water te houden. 'De meeste jachthavens hebben hun beste tijd gehad. De tijd van de grote jachthavens, zoals die in het Noord-Hollandse IJmuiden, is voorbij, zo lijkt het.'

LANDSCHAPSWANDELINGEN

Landschapswandelingen

In de artikelenreeks *Landschapswandelingen* gaat Stad+Groen op pad met landschapsarchitecten. Samen blikken we terug op de totstandkoming van projecten, van tekentafel tot en met implementatie. De reeks wil vooral inzicht geven in de rol van groen in landschapsontworp, maar probeert ook nieuwe technieken, trends en inzichten in de inrichting van de openbare ruimte te ontdekken.

Mondain

Toch is er kennelijk nog steeds een publiek voor de grotere, luxere en zeewaardige jachten. Een exploitant uit Antwerpen ziet in elk geval nog wél brood in een jachthaven in Cadzand-Bad en heeft zich aan het project verbonden. 'We trekken met de jachthaven een select, waarschijnlijk een wat ouder en meer welgesteld publiek, denk ik. Dat past bij de mondaine uitstraling die de badplaats beoogt neer te zetten. De jongere generaties besteden hun geld anders. Die varen liever met sloepen op binnenwateren.' De jachthaven van Cadzand-Bad is volgens Knuijt het resultaat van een goede samenwerking tussen waterschap, gemeente en lokale ondernemers. Die hebben er samen voor gezorgd dat twee dammen voor een uitwateringskanaal verlengd en verbreed konden worden. Daarmee is ruimte gecreëerd voor een jachthaven. 'Door de jachthaven is de vastgoedwaarde hier met dertig procent gestegen. Dat is niet de verdienste van ons als ontwerpers, maar ik zie wel hoe het samenspel tussen ondernemers, bestuurders en ontwerpers hier zijn vruchten afwerpt.'

Natuur en aanplant gaan naadloos in elkaar over.

Dichter bij de bebouwing is meer culturele beplanting.

Kwaliteitsniveau

Om het kwaliteitsniveau van de omgeving op peil te houden, is er een investeringsfonds in het leven geroepen. 'Wie hier bouwt, stopt geld in die pot. Zo stromen revenuen terug naar de openbare ruimte om het kwaliteitspeil in stand te houden.'

Vanaf de jachthaven voert de landschapswandeling over het verbrede duin. Aan landzijde staan grote nieuwe panden midden in het duinlandschap. Allemaal artificieel, maar dat ziet een leek niet. De overgang van onaangestaste natuur aan de zeezijde naar de meer *culturele* begroeiing verloopt zo op het oog vloeiend. Hier en daar wijst Knuijt op helmgras dat duidelijk nog verraadt dat het aangeplant is. 'Maar daar zie je allengs niets meer van. Dat groeit mooi dicht, natuurlijk', bezweert hij.

Duintuinen

Om de panden heen zijn *duintuinen* aangelegd. 'Die hadden we aangegeven in het masterplan voor de buitenruimte, maar we hoefden ze eigenlijk helemaal niet op te dringen. Ze verkopen zichzelf, als het ware. Alle ondernemers vragen om net zo'n tuin als bij de burens.' Onder de duintuinen zijn vooral inpandige, ondergrondse parkeergelegenheden verborgen. Bestaande hotels hadden voorheen allemaal parkeerplaatsen op het maaiveld. Om ruimte te maken voor de vergroening van de boulevard en voor de karakteristieke duintuinen, zijn al die parkeerplaatsen ondergronds gegaan. 'Hotels mochten uitbreiden en appartementen bijbouwen. Ze mochten dus verdichten, maar dan moesten ze wel alle parkeerruimte onder het maaiveld brengen. Daarbij zijn ze ver gegaan, tot wel drie parkeerlagen, eigenlijk wat technisch nog net haalbaar is hier. Het kan omdat

de parkeergarages net buiten de waterkering liggen. Dat zie je niet omdat we de duinen uitgebreid hebben en omdat ze zo op het oog bijna naadloos overgaan in de duintuinen, maar feitelijk ligt alle nieuwe bebouwing keurig buiten de zone van de zeewering.'

Kunstduin

Dat het aangelegde duinmilieu en de ruwe natuur optisch goed op elkaar aansluiten, illustreert het verzoek van een projectontwikkelaar met bouwplannen in Cadzand-Bad: 'Kan ik niet op de plaats van die groenvoorziening bouwen?' vroeg de ontwikkelaar, wijzend op een bosschage langs de boulevard. 'Dat is zo lelijk. Dat mist niemand. Of in zo'n duin. Daar zou ik graag willen bouwen', zei hij, lonkend naar het pand van het Strandhotel. 'Dat bosschage is echte natuur. De duintuin van het Strandhotel waar je naar wijst, is geen echt duin; die is aangelegd', zo legde Knuijt de verbaasde projectontwikkelaar uit.

De eerste plannen voor wat nu is gerealiseerd in de badplaats zijn eigenlijk al twee decennia oud. Knuijt mocht toen, in opdracht van de gemeente Oostburg (nu gemeente Sluis), nadenken over een visie voor de hele kust. 'Ik trof een visionaire ambtenaar, die aanvankelijk ideeën wilde voor een strandovergang. We kwamen al snel te spreken over een bredere visie op de kust en ik kreeg opdracht om die visie uit te werken.'

Profetisch

Daaruit kwam een visie voort waarin alle badplaatsen aan de Zeeuws-Vlaamse kust een eigen thema hebben: Cadzand mondain, Nieuwvliet een familiebadplaats, Groede een natuurlijke badplaats en Breskens maritiem, omdat daar al

een vissershaven is. De zeeweg is meer landinwaarts bedacht, met inpridders naar de zee. Daarmee zou ook ruimte geschapen worden voor meer mooie, robuuste natuur. 'Die hele visie is gaandeweg profetisch gebleken. Die natuurgebieden zijn er namelijk op één na allemaal gekomen. Het Zwin is enorm uitgebreid; Zwarte Polder is iets uitgebreid en natuurgebied Waterdunen bij Breskens is gerealiseerd. Alleen tussen Zwarte Polder en Cadzand hadden we er nog een willen hebben. Die is er nooit gekomen. Zo zie je maar, ik kan niet altijd mijn zin krijgen.'

Helemaal zonder duwen en trekken is al die natuur er niet gekomen. Tegen natuurgebied Waterdunen was ook wat weerstand. In de twintig jaar oude plannen van OKRA was op de locatie van de Waterdunen droge natuur bedacht. De provincie heeft daar natte natuur van gemaakt, zoute natuur met een inlaat vanuit zee. 'Ik vind dat landschappelijk interessant, maar vanuit historisch oogpunt is dat niet de beste locatie.'

Verzilting

Maar belangrijker nog: Zeeuwen willen gewoon geen zeewater binnenlaten. Dat heeft volgens Knuijt te maken met hun lange historie als polderbewoners en met hun agrarische traditie. Toen de plannen werden besproken, mocht Knuijt ook aanschuiven. 'Ik vond dat de representanten van natuurorganisaties, de boeren en de recreatiesector elkaar goed wisten te vinden. Boeren zijn helemaal niet tegen natuurontwikkeling in de regio. Boeren willen sowieso liever niet direct aan zee zitten. Ze hebben liever een paar grote polders meer landinwaarts, waar ze voor de wereldmarkt produceren. Maar om de zee zomaar binnen te laten en een heel kustge-

Op sommige plekken in het duin is nog te zien hoe het helmgras is aangeplant.

Inrichtingselementen raken overgroeid en worden onderdeel van het duin.

bied te laten verzilten? Dat gaat menig Zeeuwse boer, die toch al met verziltingsproblematiek te maken heeft, aan het hart. Misschien is toen de weerstand ontstaan tegen het creëren van nog meer nieuwe natuur.'

De landschapswandeling voert verder over de paden op het duin, als aan de linkerzijde plots een element van staal opduikt in het duin. Het heeft veel weg van een bunker of kazemat of een onderdeel daarvan. Bezoekers kunnen door een smalle gang naar een horizontale spleet in de wand lopen die uitzicht biedt over de zee. 'Het is een verwijzing naar de bouwwerken van de Duitse Atlantikwall die hier ooit stonden,' vertelt Knuijt. Op een van de wanden staat een tekening gekrijt van een brandweerauto en het woord *Papa*. 'Verderop komen we nog meer spannende elementen tegen,' belooft de landschapsarchitect.

Stiltekapel

En inderdaad. We lopen een bouwelement in, dat bestaat uit twee gebogen betonnen wanden die bezoekers van de buitenwereld afzonderen. Het refereert aan het thema *wellness*, legt Knuijt uit. 'Ik noem het zelf de "stiltekapel". Het is een mooie plek om je even meditatie af te zonderen.' In het midden ligt een metalen cortenstaal-element op zijn kant. 'Het hoort rechtop te staan en is dan een soort waterbekken waarin regenwater blijft staan. Iemand heeft het kennelijk omgegooid, want het is een zwaar ding.' Het is eigenlijk het enige noemenswaardige spoor van vandalisme dat

we aantreffen. 'Graffiti heb ik nog niet gezien, als we die krijttekening even buiten beschouwing laten. Als we met een tekening van een brandweerauto en het woord LPapa\$L op de muur weggomen, mogen we ons heel gelukkig prijzen,' lacht Knuijt. 'Het ontbreken van noemenswaardig vandalisme is bovendien een goed teken,' vindt hij. 'Het ontwerp is daar debet aan, denk ik. Het laat volgens mij zien dat mensen het mooi vinden en begrijpen waarvoor het bedoeld is, in tegenstelling tot een ontwerp dat alleen maar functionele onverschilligheid uitstraalt.'

Zilte moestuin

Bijzonder is ook het derde element dat we langs het duinpad aantreffen. Het is een grote, betonnen bekisting met daarin een *zilte moestuin*. De bekisting is gemaakt van dezelfde materialen en in dezelfde vormtaal als de andere elementen. 'Het zijn materialen en vormen die passen in het duinmilieu. Op sommige plekken zie je inrichtingselementen al overwoekerd raken of opgaan in het stuifzand. Dat hoort daarbij.' De zilte moestuin wordt onderhouden door sterrenrestaurant Pure C van chef-kok Sergio Herman. Die werkt graag met streekgebonden groenten en kruiden. De zilte moestuin is een showmodel van een veel grotere tuin waar Herman het gros van de ingrediënten voor zijn keuken opkweekt.

Duinbeleving

Waar het wandelpad zich splitst, stopt Knuijt even. Hij wijst op een grote kuil, tussen de twee

paden in. 'Dit doet nog een beetje zeer,' bekent hij. 'Hier was een grote zandheuvel die de twee paden van elkaar scheidde. Eén pad zou een open zeezicht geven; het andere zou de wandelaar de beslotenheid van het duin in voeren. Verderop komen de paden weer bijeen. Het geeft een soort sequentie van duinbelevingen, van open naar besloten.'

Tijdens werken aan de kustverdediging had een aannemer echter te weinig zand aangevoerd om het werk te voltooien. De aannemer vroeg het waterschap daarop om het ontbrekende zand van deze plek te halen. 'Dat is gebeurd en deze enorme kuil getuigt daar nog van. Ik ga daar niet lang over treuren, omdat ik weet dat de kuil langzaam weer volwaait met nieuw zand en ook de heuvel uiteindelijk op natuurlijke wijze terugkeert. Maar als ik er nu naar kijk, schrijnt het natuurlijk wel een beetje.'

Geïntegreerd

Aangekomen bij het luxe en peperdure appartementencomplex *De Branding* zien we hoe bebouwing naadloos in het duinlandschap is geïntegreerd en welke beplanting daarbij past. 'De hele omgeving van dit pand hebben we ontworpen. Je ziet hier de jonge aanplant nog, helmgras en een aantal andere soorten.' In het artificiële duin om het gebouw zijn al hondsrups, egelantier, wat liguster en sporen van duindoorn te vinden. 'De duindoorn vestigt zich vanzelf en geleidelijk zien we straks de natuurlijke duinvegetatie steeds meer terugkomen in het plaatje.'

Het duinlandschap oogt voor de leek misschien niet heel rijk. Toch is de biodiversiteit in het kustgebied volgens Knuijt behoorlijk groot. 'De duinen hier vormen de flanken van natuurgebieden die een rijke natuur herbergen. Je hebt de vele overgangen van zout naar minder zout en van hoog naar laag. Als je in Het Zwin loopt, dan zie je langs de geulen per meter andere beplanting. Het is ook een internationaal foerageergebied voor vogels. De flanken van die natuurgebieden, de gebieden die wij vormgeven en die door mensen worden gebruikt, horen eigenlijk bij die natuurgebieden. Het duingebied oogt dan misschien wat schraler, maar het maakt beslist wél deel uit van het systeem. Vandaar dat het duinlandschap in onze ontwerpen hier steeds het uitgangspunt is.'

Scan, lees & deel!

Chef-kok Sergio Herman heeft hier een zilte tuin voor het kweken van streekgebonden ingrediënten.